

AZINLIK OKULLARINDA EĞİTİM VE TOPLUMSAL CİNSİYET: Getronagan Lisesi'nde Kadın Eğitimcilerle Söyleşi

Silva Kuyumcuyan, Natali Usta, Jülyet Erkol, Ceyda Topparmak, Arlet Erkimisyan, Ani Paylan, Fahriye Dinçer (FY), Zeynep Kutluata (FY)

Ocak 2008

Getronagan Lisesi, İstanbul

122 yıllık geçmişe sahip Getronagan Lisesi, 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile çalışmalarını sürdüren azınlık okulları arasında. Okulda toplam 27 kadın ve 13 erkek eğitimci çalışıyor. Söyleşimize katılan 6 kadın eğitimcinin kendi pratiklerinden hareketle azınlık okullarının koşullarını, kurulan ortamı, karşılaşılan sorunları ve alternatif arayışlarını konuştuk. Bu konuların birçoğu toplumsal cinsiyetin yanı sıra milliyetçilik ve ayrımcılık gibi temaları da içeren bir şekilde gündeme geldi.

Azınlık Okullarında Eğitim

Fahriye: Öncelikle sizlerle görüşme talebimizi olumlu karşılayıp bizleri burada ağırladığınız için teşekkür ederiz. Biz temel olarak bir Ermeni eğitim kurumu olan Getronagan Lisesi'nden hareketle azınlık okullarının işleyişini ve buralarda karşılaşılan temel sorunları, milliyetçilik ve toplumsal cinsiyet bağlamında kadın eğitimcilerle konuşmak istemiştik.

Zeynep: Okulun genel işleyişini tanıyarak başlarsak, işleyişten, müfredattan ve zorluk çıkan noktalardan söz edebilir miyiz?

Silva: Ben genel işleyişle ilgili konulardan başlayayım. Bu okullar, bilmiyorum, dışarıdan nasıl görünüyor, nasıl tanınıyor? "Azınlık okulları" diye geçiyor, fakat yasa olarak özel okullar kapsamındalar, ayrı bir yasaya tabi değiller. Lozan'la açık olan okullar. Biliyorsunuz, Lozan'la korunması gereken bir azınlık grup var; okullarıyla, kiliseleriyle falan... Yani Lozan'da bu

okulların gelişmesi açısından hiçbir engel yok; ama günümüze gelinceye kadar Lozan epeyce değişimlere uğramış. Mesela yeni bir okul açmak, geliştirmek; bunların hepsi zor olaylar. Yeni Vakıflar Yasası ne şekilde çıkar bilmiyorum, yani gelişme hiç de o kadar kolay değil. Devlet okullarının müfredatı bu okullarda da aynen uygulanır. İlave olarak din kültürü Hıristiyanlık olarak verilir. Bir de Türkçe'ye, Türk dili ve edebiyatına muadil, aynı sayıda Ermenice ders saatlerimiz vardır. Mesela beş saat Türk dili ve edebiyatı okutulursa, beş saat de Ermeni edebiyatı okutulabilir. Ama ders saatleri o kadar çok artıyor ki, maalesef biz onları Ermeniceden kısıtlamaya gidiyoruz. Mesela Türkçe-Matematik şubesinde haftada dokuz saat Türkçe, edebiyat, dil-anlatımı okutulur, biz onu Ermenicede beşe çekiyoruz. Farklılıklar, ilave olarak eşit sayıda Ermenice ve din olarak Hıristiyanlık olmasında. Bir de bu okullara Bakanlık, bir müdür başyardımcısıyla kültür dersi öğretmenlerini kendisi atar. Diğer öğretmenler sözleşmelidir ama kültür dersi öğretmeniyle, müdür başyardımcısı Bakanlık tarafından atanır; okullarımızdaki temel ayrıcalık budur.

Fahriye: Kültür dersleri hangileri?

Silva: Tarih, coğrafya, Türk dili ve edebiyatı, dil ve anlatım, sosyoloji. Yakın zamana kadar ahlak bilgisi de kültür dersiydi ama yazışmalarla falan ahlak bilgisi diğer okullarda olduğu gibi Din Kültürü'yle birleştirildi. Ders saatleri bir saat fazla oluyordu; ahlak-kültür dersi olunca dinden ayrılıyordu. Mesela biz çoğu kez öğretim yılı başında kültür derslerine hazırlıksız girebiliyoruz. Kültür dersi açığı olabiliyor. Biz ücretli olarak öğretmen bulma imkanına sahip olamadığımız için, Milli Eğitim Müdürlüğü de yollayamadığı zaman bu dersler boş geçiyor veya öğretmen kalitesinde sorunlar çıkabiliyor, yani sorun yaşayabiliyoruz. Bir de müdür başyardımcısı kültür dersi öğretmenlerinin disiplin ve sicil amiri oluyor. Ayrıca, sözleşmeli öğretmenlerimizin de birinci sicil amiri müdür başyardımcısı oluyor, okul müdürü ikinci sicil amiri oluyor. İkinci sicil amiri, birincinin üzerindedir.

Fahriye: Öyle mi?

Silva: Öyledir evet, bunu belirtelim; yanlış anlaşılabilir olabiliyor. Üçüncü sicil amiri de Milli Eğitim Müdürü oluyor. Ama okul müdürü kültür dersleri öğretmenleriyle, müdür başyardımcısının disiplin ve sicil amiri değildir. Biz kültür dersi öğretmenlerini denetleyemiyoruz; ama müdür başyardımcısı sözleşmeli öğretmenleri denetleyebiliyor.

Fahriye: Kültür öğretmenlerinin çalışma süreleri nedir?

Silva: Kültür dersi öğretmenleri beş yıl çalışıyorlar; vilayet onayıyla çalışma süreleri iki yıl daha uzatılabilir; yedi yıla kadar çalışabiliyorlar. Ondan sonra değişiyor. Bazen daha uzun süre değişmeyebiliyor. Yani bunun esası, dayanağı nedir, onu da bilmiyoruz.

Fahriye: Müdür yardımcılarının süresi ne kadar?

Silva: O da aynısı. Onlar da kültür dersi öğretmeni oluyorlar. Son son kültür dersi öğretmenleri ve müdür başyardımcılarının yabancı okullarda, Türk olmayan kişilerden de olabileceği 625 sayılı Özel Öğretim Yasası'na eklendi. Hatta bu, yanlış anlaşılmalara da neden oldu. Biz de çoğu kez yabancı okul sanıldığımız için aynı kategoriye giriyoruz, halbuki o madde bizi kapsamıyor.

Zeynep: Özel okul statüsü kısmını biraz açabilir misiniz?

Silva: Özel okullar kâr amaçlı, ücret ödeyerek girilen veya başarılı olan öğrencilerin yüzde 5'inin burslu olarak okutulduğu okullardır. Biz de özel okul statüsündeyiz ama biz ücret almıyoruz; bizim özelliğimiz "azınlık" okulu olmamızdır. Burada bir yanlış anlaşılma oluyor: özel okul ama paralı değil, aslında devlet okulu. Birçok öğrencimiz yabancı okul veya bir Anadolu Lisesi kazanamadığı için gelmiştir. Genelde öğrencilerimiz fakir veya orta halli ailelerin çocuklarıdır. Halbuki diğer özel okulların hepsi paralı eğitim veren okullardır.

Zeynep: Ermenice ile birlikte öğrenciler fazla ders alıp mezun olmak zorunda, değil mi?

Silva: Tabii, Ermeniceden.

Fahriye: Din konusunda aynı şey yok, değil mi? Yani kaç Türkçe dersi varsa, o kadar Ermenice dersi olabiliyor; ama Hıristiyanlığın karşısında Müslümanlığı da öğrenmeleri gerekmiyor, değil mi?

Silva: Hayır. Ama bazen yanlışlar oluyor. Mesela bir yarışmaya katılıyorsunuz, orada sizin varlığınız dikkate alınmayıp din sorusu olarak Müslümanlık sorulabiliyor.

Natali: Mesela yarışmalarda iki seferdir böyle bir şey yaşıyoruz. Kültürle bağlantılı olarak "öteki sene de Hıristiyanlıkla ilgili soru sorulsun" diyoruz; ama öyle bir soru hiç gelmiyor, hep Müslümanlıkla ilgili geliyor.

Jülyet: Çünkü hiçbir şekilde din kültürü dersi, kültür dersi olarak işlenmiyor, yani tamamen ya Müslümandır ya...

Natali: Neyse o, evet. Ben burada hep hissediyorum, sanki bizim öteki olduğumuz duygusu veriliyor... Oraya gidiyoruz, yarışmada soru soruluyor, itiraz ediyoruz, "biz bu soruya cevap vermeyiz, çünkü din dersi görmüyoruz" diyoruz. "Ha öyle mi? Pardon" deyip başka bir soru soruyorlar. Bu, zaten soruya cevap verememekten daha çok rahatsız ediyor. Vurgulanmış oluyor.

Ani: Bir de uyarı olduğu halde, yani “bu tip soru sormayın” uyarısı olduğu halde gene soruluyor. Tabii bu da kötü.

Fahriye: Bilinçli bir tercih mi?

Silva: Bilinçli değil de...

Jülyet: Bence yok varsayıyorlar. Bilinçli bir şey olduğunu ben de sanmıyorum.

Ceyda: Hatıra gelmiyor sanırım. Hatırlanmıyor yani.

Jülyet: “Burada yaşıyorsan zaten Türksündür, Müslümansındır; dolayısıyla sen yabancısın, orada olamazsın zaten” gibi algılanıyor.

Fahriye: Ermenice derslerinden veya Ermenice kısmını nasıl doldurduğunuz meselesinden devam edelim mi? Ermenice konusunda bir müfredat yok ve dersleri sizin hazırlamanız gerekiyor anladığım kadarıyla.

Natali: Ders kitaplarımızın olmaması burada biraz sorunlu. Müfredatı yine biz hazırlıyoruz. Tabii yine Türkçe derslerine muadil oluyor, mesela edebiyat konularını hemen hemen denk getirmeye çalışıyoruz. Dil dersleri de öyle. Orada bizim sorunumuz, aslında müfredatı geçip hiç kitabımızın olmamasından ya da çok az olmasından ve kitap hazırlama sürecinin çok zor olmasından kaynaklanıyor. Genelde notlarımızı kendimiz hazırlamak zorunda kalıyoruz; bilgisayarda yazarak ya da var olanları bir şekilde geliştirerek kendimiz not hazırlıyoruz. Aslında daha çok burada zorlanıyoruz. Tabii, yenilenen müfredatların yanında bizimki hep eskiyor, onları yenilemek çok zor oluyor. Son iki senedir lise müfredatlarını yeniledik; lise 1, lise 2, lise 3’ü yeniledik, inşallah 4’ü de yenileyeceğiz.

Zeynep: Sanıyorum Türkiye’de Ermenice öğretmeni yetiştiren bir bölüm yok.

Natali: Evet. Ben, edebiyat fakültesi filoloji mezunuyum. Hemen herkes öyle; yani bütün Ermenice öğretmenleri edebiyat fakültesi mezunu. Galiba artık başka branşlardan da olabiliyorlar, değil mi?

Silva: Evet.

Natali: Matematikten ya da...

Jülyet: Benim branşım kimya.

Natali: Artık olabiliyor ama bu branş pek tercih de edilmiyor, zaten sorun da orada. Evet, insanlar Ermenice öğretmeni olmayı fazla istemiyorlar. Zaten sınıf öğretmenliğine,

ilköğretime kaymayı hiç istemiyorlar. Yine Ermenice biraz daha çekici gelebiliyor. Ama yok, benden sonra Ermenice öğretmeni olan belki bir iki kişi vardır...

Jülyet: Gençler arasında sınıf öğretmenliğine sanırım yeni yeni biraz talep var. Yani ilköğretime yönelik daha çok...

Natali: Sınıf öğretmenliğinin puanı çok yüksek. En iyi öğrenciler oralara girebiliyorlar. Onlar da başka alanlara kayıyorlar, artık öğretmen olmak istemiyorlar aslında.

Ani: İlkokul için meslek okullarından geliyorlar, o bölümlerde öğretmen okulu mezunlarına ek puan veriliyor. Onlar, üniversitelerin sınıf öğretmenliği bölümüne daha kolaylıkla girebiliyorlar. Bizimkilerin öyle bir şansı yok, buradan mezun. Ciddi ciddi yüksek bir puanla girmek durumunda kalıyorlar. “Aynı puanla çok çok farklı yerlere de girebilirim” diyorlar. Sınıf öğretmenliği de farklı türde zorlukları olan bir bölüm. O yüzden şu anda ilkokullarda çok ciddi sınıf öğretmeni açığı var. İlkokullarda, çok çok ciddi.

Arlet: En azından 10 sene sonra çok daha kötü olacak.

Ani: Neredeyse kapanacak kadar ciddi bir kriz var ilkokulda.

Natali: Şu anda 50 yaş üzerinde olan çok büyük bir öğretmen grubu var. Onların 10 sene sonrasında emekli olacağını düşünürsek, gerçekten 10 sene sonra sınıf öğretmenliğinde çok ciddi bir öğretmen açığı olacak. Aynı şekilde branşta da olacak zannediyorum. Şu anda branş da yok gibi bir şey. Sürekli her okulda, her sene mutlaka açık var. Bir yerlerde birileri birilerini takviye ediyor.

Fahriye: Şu anda İstanbul’da kaç tane Ermeni ilköğretim okulu ve lisesi var?

Silva: Beş lisemiz, toplam 20 okulumuz var. Karagözyan geçen yıl ilköğretim okulunun yanı sıra anaokulu da açtı. Sayımız 19’du, 20 oldu. Bu 20’nin 5’i lise. Getronogan’la Surp Haç, sadece lise. Diğer üç lisemizin binalarında ilköğretim de var. Diğerleri de ilköğretim okulları. Bir de bizde anasınıfı geleneği vardır, çok eskilerden beri. Tüm ilköğretimlerimizde anasınıfı vardır.

Fahriye: Buraya gelen öğrenciler, Ermenice bilerek geliyorlar değil mi? Sıfırdan Ermenice öğretmek durumunda kalıyor musunuz?

Silva: Bir iki olabiliyor; devlet okulundan gelirse olabiliyor.

Natali: İlköğretilimi eğer Ermeni okullarından okuyup gelirse öyle bir şey olmuyor. Ama devlette okuyup gelirse Ermenice eksiği olabiliyor.

Fahriye: Siz her türlü öğrenciye açsınız?

Silva: Her türlü; Ermeni asıllı olması şartıyla.

Jülyet: Başlarken Ermeni asıllı olması şart. Çünkü liselere girerken ya da ilköğretime başlarken mutlaka bir kütük araştırması yapılıyor. Eğer geçmişinde herhangi bir karışıklık varsa, zaten bu okullara gelemiyorlar.

Silva: O bizim kontrolümüzde olan, bizim arzumuzla olan bir şey değil. Bu okullara sadece TC uyruklu, Ermeni asıllı öğrencilerin alınması koşulu var. Bunun tespitini Milli Eğitim kayıt büroları yapıyor; biz onlardan kayıt emrini alan öğrencileri okullarımıza alabiliyoruz. Mesela Ermenistan'dan gelip burada yaşayanlar, gelemiyorlar. Ermenice öğretmeni sorununu arkadaşlar gerektiği gibi geniş açıkladılar; ama bu çok ciddi bir sorun. En ciddi sorun ilköğretimde. Tabii, öğretmeni seçme şansınız olmadığı için kalitesizlik oluyor. Bu bir gerçek. Üniversitelerimizde bütün branşların bölümü var ama Ermeni Dili olmadığı için herkes kendi el yordamıyla, Ermenice kendi özel ilgi alanına giriyorsa kendi kendine, iyi niyetle büyük bir çaba göstererek öğreniyor. Fakat eğitim iyi niyet ve çaba ile sınırlandırılacak bir şey olmamalı, ciddi bir eğitim alınması gerekli. O ciddi eğitim yok. Onun için de Ermenice kültür ve eğitimini yeterince veremiyoruz.

Fahriye: Biraz önce bölüm olmadığı söylenince, şunu da merak ettim: Hangi Ermenice? Ben Ermenice bilmediğim için biraz yanlış konuşuyor olabilirim ama bana anlatılan, mesela Ermenistan'daki farklıdır, Anadolu'daki farklıdır, mesela orada artık biraz daha standartlaşmış bir dil var ama Anadolu'daki biraz daha güncel dile, sözlü dile dayanır gibi şeylerdi. Bunların ne derece geçerli olduğunu ve bu tür çıkış noktalarında zorlanıp zorlanmadığınızı bilmiyorum. Neyi, nasıl baz almaya gayret ettiniz?

Silva: O bizim için çok ciddi bir sorun değil. Çünkü Batı Ermenicesi, Batı lehçesi çok oturmuş, kabul görmüş bir dildir. Lehçedir sonuçta; Ermeniceyi iyi bilen bir kişi, Ermenistan'ın kullandığı Ermeniceyi, Doğu lehçesini de kolaylıkla anlar. Azericeyle Türkçe gibidir. Azericeyi gayet iyi anlarsınız.

Jülyet: Batı Ermenicesini iyi bilmiyorsa, dediğiniz gibi onu anlaması tabii çok zor.

Silva: Bilinmediği için bu konu olmuş; yoksa böyle bir şey olmaz.

Jülyet: Yoksa üç kez televizyon seyrederseniz, onları dinlerseniz, zaten bir süre sonra kulak alışıyor.

Natali: Ama tabii, öğrenciler için bu zor bir şey. Öğrenciler oradaki Ermeniceyi anlamıyorlar.

Silva: Öğretmenler için de zor olabilir.

Natali: Ermenice öğretmenleri için nispeten daha kolay olabilir ama öğrenciler anlamıyorlar. Dolayısıyla oradan getirdiğimiz bir materyali sınıfa sokmuyoruz. Oradan herhangi bir şey kullanmıyoruz, gerekirse onu kendi dilimize çevirerek kullanıyoruz.

Jülyet: Anadolu'daki lehçeler de zaten artık yok olmak üzereler; yani onu bilen, onu kullanabilen insanlar artık bitiyorlar. Artık Anadolu'da Ermeni kalmadığı için onu sürdürecektir insan da yok tabii doğal olarak.

Fahriye: O zaman tamamen Batı Lehçesi dediğiniz ve artık belli bir standardı olan...

Silva: İstanbul'da kullanılan. Yani en düzenlisi, en kurallara uygun olanı da o olmuştur zaten.

Fahriye: Oradan geliştirilebiliyor.

Natali: Geliştirmeye açık olmuştur.

Jülyet: Yazı dili olmuştur.

Silva: Tabii, yazı dili olmuştur.

Zeynep: Diasporada kullanılan da Batı Lehçesi değil mi?

Silva: Evet. İran dışında. İran'da Doğu Lehçesi konuşuluyor.

Zeynep: Daha önce Amerika'da Siyahların okul pratikleri ile ilgili kitapları okumuştuk; orada Siyahların okulları, genel olarak Amerika'daki diğer okullara göre ilişkiler anlamında, dersin içeriği anlamında, ruhu anlamında daha alternatif duruyor. Bunlar, Siyahların cemaat olarak daha çok sahiplendiği, daha iyi eğitim yapılan yerler gibi duruyor. Acaba Türkiye'deki Ermeni okulları bağlamında bazı benzerliklerden söz etmek mümkün mü?

Jülyet: Aslında ben bu dediğimize şaşırdım. Yani daha iyi eğitim veren anlamında mı?

Zeynep: Mesela hoca-öğrenci ilişkilerinin daha sıcak olması, öğrenciyi daha çok düşünen, memur gibi "ben işimi yapıp da eve gideyim" değil de, "aslında ben burada Siyah cemaat için de öğrenci yetiştiriyorum" diyen, daha öyle bir misyonla hareket eden...

Ceyda: Cemaate bağlılıktan ve azınlık olmaktan dolayı...

Fahriye: Cemaatin dışlanmasından dolayı?

Ceyda: Evet, evet, azınlık psikolojisinden dolayı.

Jülyet: Evet, kesinlikle var tabii. Buraya gelen çocuklar herhalde kendilerini herhangi bir okula giden çocuktan daha fazla evinde gibi hissediyorlardır, bu kesinlikle böyle yani.

Natali: Belki başarının yüksek olması da etkili. Devlet okullarıyla kıyaslarsak; evet, bizim başarılarımız onlardan daha yüksektir. Çünkü burada 20 kişilik sınıflarda ders yapıyoruz, orada 50 kişiyle, 60 kişiyle ders yapıyorlar. Bazı öğretmenler de memur zihniyeti ile geliyor ama bizler tabii ki öyle değiliz. Yani belki bir cemaate mensup olmanın da verdiği bir şeyle buradaki öğretmenler daha da özveri ile çalışıyorlar.

Jülyet: Sadece özveri de değil, bir de koruma içgüdüğü var azınlık olmanın. Biz zaten “korunmaya ihtiyacı olan” bir topluluk olduğumuz için biz de o çocuklara o şefkati, o korunma duygusunu hep vermeye çalışıyoruz. Tabii bu ne kadar iyi bir şey tartışılır yani; ama böyle.

Zeynep: Verdiğim örnekte bütün bunların “bu öğrenciler yetişecekler, iyi yerlere gelecekler ve onların kazanımları, cemaatin de kazanımları olacak” diye özel bir ilgiyle yapıldığı belirtiliyordu.

Ceyda: Böyle bir umut tabii ki herkeste vardır. Böyle bir beklenti de vardır.

Natali: Yani tabii bu kadar kapalı yetiştirmemiz de bazen çocukları, hani tabiri caizse bazen el bebek gül bebek durumu yaratıyor; bazen çok üstlerine düşüyoruz, korumacı oluyoruz; bu belki sonrasında, üniversite hayatlarında onları zorluyordur. Çünkü biraz bizde her şey önlerine hazır oluyor gibi.

Zeynep: Üniversitede benzer bir şey bekliyorlarsa, zor olabilir.

Natali: Öyle düşünüyorum, hani ben kendi öğrenciliğimden düşünüyorum. İlk gittiğimde şaşırmışım, bir sürü şey bana tuhaf gelmişti üniversitede.

Zeynep: Onları biraz örnekleyebilir misiniz?

Natali: Mesela öğretmenin ilgisizliği... Bir şey sorarsınız, öğretmen size cevap vermez. Hani “nasıl vermez ki cevap, o bana cevap vermeli, niye benimle ilgilenmiyor” gibi düşündüm. Halbuki öğretmen memur; geliyor, gidiyor. Mesela bunlar bana uzaktı. Böyle şeylere

şaşıryordum ama arkadaşlarım hiçbirine şaşırmıyorlardı. 15 dakika öğretmen gelmezse “hadi gidiyoruz, ders düştü” diyorlardı. Ben oturup orada bekliyordum, “gelir, öğretmene ayıp olur” falan gibi düşüncelerim vardı. Çocuklarda da bu var; inanıyorum ben buna. Mesela ilk dershaneye gittikleri zaman çok şaşıryorlar, çünkü kendi ortamlarının dışına çıkmış oluyorlar. İşte orada karşılaşıyorlar “ismin neden Diana, ismin neden Nensi” diye ve sorulara cevap vermek zorunda kalıyorlar. O zaman kimliklerini daha fazla fark ediyorlar. Burada bir şey fark etmiyorlar gibi geliyor bana.

Ani: Burası biraz daha kapalı kalıyor dışarıya göre. Mesela ben farklı okullardaki öğrencilere bakıp farklı sorunlar, milliyetçilik sorunları ya da ne bileyim dini fanatizm sorunları görüyorum; öğretmen arkadaşlar bahsediyorlar falan. Bizim hiç böyle sorunlarımız yok, okul güllük güllüştük. Ama tabii öğrenciler dış dünyaya açıldıkları zaman, o zaman karşılaşıyorlar. Belki bu açıdan, daha sonrası için bir sorun olabilir. Çok şaşıryorlar, bazen ayrımcılığa yönelik olarak bir şeyle karşılaştıklarında, gerçekten çok şaşıryorlar “nasıl onlar bizim hakkımızda böyle bir şey düşünürler” falan diye. Onu anlatması bizim açımızdan bazen zor olabiliyor.

Ceyda: Mesela ben Ermeni okulu mezunu değilim. Bana arkadaşlarım hep “üniversitede çok afalladık, çok bocaladık” diyorlardı. Ben onu yaşamadım ama burada çalışmaya başladıktan sonra, burada gerçekten bir aile havası var, neyi yaşadıklarını gerçekten şimdi anlayabiliyorum. Burada öyle bir aile havası var.

Arlet: Ben de kendi üniversite hayatımdan bir şeyler anlatmak istiyorum. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi’nde matematik öğretmenliği 60 kişilik bir bölüm. İlk gittiğimde ismim aslında avantaj oldu; çünkü o kadar kişinin içinde bir tek Arlet bendim. Dolayısıyla akılda ilk ben kalıyordum, herkes tanıyordu; orada olumlu bir şey vardı. Ama 60 kişinin içinde 50 tane erkek vardı; 10 kız, 5 tanesi çarşafly ve bir tane İstanbullu ben, gayri Müslim bendim. Dolayısıyla acayip zorluklar yaşadım, bana böyle haberler geliyordu “gülmesine dikkat etsin, biz beş vakit namaz kılarız.” Şimdi aklıma geliyor, o zamanlar bayağı zorlanmıştım. Mesela hapsiyyordum, “geber” diye bağırıyorlardı ama kadın olduğum için mi, Ermeni olduğum için mi? Bunları bilmiyorum ama bu zorlukları yaşadım.

Silva: Ben de şivemden. Ben Türkçeyi iyi konuştuğumu sanırdım ama...

Herkes: Hepimiz öyle...

Silva: Kıbrıslı zannediyorlardı. “Kıbrıslı mısın sen” diyorlardı.

Herkes: Ortak.

Silva: Bir de ben hemen, kimi tanısam “ben Ermeniyim” diyordum. Hemen söyleyip kurtulayım ki hani karşımdaki de bir hata yapmasın, arkadaşlığımız daha iyi gelişsin diye herkese söylüyordum “Ben Ermeniyim, Esayan Lisesi mezunuyum” diye.

Jülyet: Herhalde ben bu konuda daha şanslıydım; herhalde bizim dönemimiz de biraz farklıydı, şimdiki gibi değildi. Teknik Üniversite’de çok iyi bir öğrencilik dönemi yaşadım. İşte ’80 öncesi, hemen ’80 sonrası, üniversitede gerçekten hiç, hiçbir problem yaşamadım ama biz zaten günlük hayatımızda böyle şeyleri çok yaşıyoruz. Artık kanıksadığımız için de çok fazla üstünde durma gereği duymuyoruz ama bazen insanın böyle çok ince bir noktası olur ya, o zaman gerçekten karşımdaki belki iyi niyetle bile bir şey yapsa, bazen farklı tepkiler, abartılı tepkiler de verebiliyoruz. Hani “baskı var mı, yok mu” meselesi var ya, aslında bu bir baskı, yani biz günlük hayatımızda hep tetikteyiz, bundan iyi baskı olmaz yani.

Ceyda: Mesela isimlerde çok problem oluyor. Mesela annemin ismini sorduklarında ben çok tedirgin oluyorum. Çünkü “Arşaluys” derken ve onların anlamayacağını ve “lütfen tekrar edin, öyle miydi, böyle miydi” gibi tuhaf tuhaf, değişik yerlerde değişik tepkiler alınca ben çok rahatsız oluyorum. Bence bu çok büyük problem, yani sokakta çok rahatsızlık verici bir şey. Ben kendi ismimden dolayı bunu yaşamıyorum. Herhalde ailem de bunu düşünerek beni böyle isimlendirmiş, bilmiyorum.

Ani: Zaten eski isimlerin hiçbirisi konmuyor, hiç. Çünkü onlar uzun isimler ve artık biz dış dünyaya da açıldığımız için, sürekli dışarıya ismini söylemek zorundasın. Tabii büyük bir stres. O isim kullanılamaz tabii yani.

Arlet: Hele erkek olunca, önünde askerlik var diye “böyle kolay söylenen bir isim olsun, orada çok fazla deşifre olmasın” gibi duygularla kolay söylenen, kenarından, köşesinden biraz Ermenice olan...

Jülyet: Gerçekte isim olmayan ama yeni yeni isim haline gelen şeyler.

Ani: Hatta benim morakurum (teyzem) ısrar etti, “ben annemin ismini koyacağım” dedi. Kızının adını Vartuhi koydu, “gül” anlamına geliyor, ama pişman oldu. “Birisi soracak diye stres oluyorum” diyor.

Ceyda: Stres oluyor insan, yani çok tuhaf bir şey, insan ismini söylerken stres olmamalı ama oluyorsunuz.

Jülyet: Bence, burada farklı olanı algılamak istememe olayı var. Duyduğunu tekrarlasa zaten sorun olmayacak... Yani “Vartuhi”; zaten bunu söyleyen mutlaka yavaş yavaş da söylüyordur

ve istese bunu anlayacak ama burada başka bir yabancılık var. Dolayısıyla onu baştan reddediyor, zaten anlamamak istiyor.

Natali: Mesela bu yaz benim başıma bir şey geldi. Küçük bir kaza yaptım. Polis geldi, ehliyetim elinde ve orada ismimi Natali gördü ya, polis bana direkt “TC değilsiniz, nesiniz?” diye sordu. Elinde ehliyetim var. Şaşırđım kaldım.

Jülyet: Bir de “yabancı mısınız”ın arkasından gelen ilk soru “nereden gelmişsiniz”dir. “Ermeniyim, buralıyım,” falan, yok işte “Nereden gelmişsiniz?” Artık bu arada sinir katsayımız da tabii yükselir.

Arlet: Bir de “İstanbuluyum” dememeniz gerekiyor, çünkü mutlaka bir yerden gelmişsinizdir, ya Anadolu’dan ya da Ermenistan’dan. “İstanbuluyuz, biz dört göbek buradayız” diyoruz, yok.

Jülyet: Anadolu’yu kabul eden de yok, sorun sadece İstanbullu olmak da değil, zaten Anadolu’lu olmayı da kabul etmiyorlar. Mesela Sivaslı olmak, “Böyle bir şey nasıl olabilir? Sivas’ta Ermeninin ne işi var?”

Natali: Tabii bilinçsizlik ortaya çıkıyor, direkt halkın bilinçsizliği ortaya çıkıyor; bize hissettirilen baskı bir yana. Geçen sene bizim öğrencilerden birine “Her hafta Ermenistan’a gidip gelmek zor olmuyor mu, sen niye buraya dershaneye geliyorsun” diye sorular sormuşlar. Bu çok ciddi, çocuklar bile artık gülüyorlar. Burada, o bilinçsizlik size direkt belki daha da ağır baskı yapıyor, bu beni çok üzüyor. Karşımdaki insanın bu kadar bilinçsiz olması, daha da korkutuyor, zaten sorun burada.

Arlet: Yani aynı topraklarda kiminle yaşadıklarını bilmiyorlar, aslında sorun o. Ne bileyim, soyadlardan Rum mu olduğu, Musevi mi olduğu ya da Ermeni mi olduğu aslında bellidir ama o farkı bile bilmiyorlar. Hepsini karıştırıyorlar. Bir de hepimizi aynı zannediyorlar, yani Musevi, eşittir Ermeni, eşittir Rum.

Jülyet: Bir araştırma yapılmış, geçen gün gazetede vardı; Ermenileri, Musevi zannediyorlarmış. Yani Musevilerle aynı olduğumuzu zannediyorlarmış. Halkın yüzde 84’ü gibi bir sayıydı bu. Ama tabii öğretilmiyor bu. Halkın bilmemesi, halkın öğrenmek istememesi falan değil. Bilinçli bir şekilde bunlar verilmemeye çalışılıyor. Bu, yok sayılmanın alfabesi herhalde.

Arlet: Ne kadar alakalı bilmiyorum ama ben hoş bir şey söyleyeyim: Mesela taksiye filan bindiğimiz zaman hemen şivemizden anlıyorlar, önce “Kıbrıslı mısınız?” diye soruyorlar. Sonra Ermeni olduğumuza karar veriliyor, arkasından eğer tanıdığı varsa, biz onları tanımak

zorundayız! “A, benim Stefan diye bir arkadaşım vardı.” Var, ama yani çok var. İlla tanımak zorundasınız! “Hani demircilik yapıyor.” Yani buna sürekli rastlarız.

Silva: Ben de bu konuda yaşanmış bir şey anlatayım: Tanıdığımız bir baba, nüfus memurluğuna gidip yeni doğan çocuğuna nüfus kâğıdı çıkaracak. Çocuğunun ismini ve soyadını söylüyor. Nüfus memuru “Siz yabancı mısınız, nereden geldiniz?” diye soruyor. Yanıt veren kişi hazırcevap “Anlamadım; siz burada yabancılara da nüfus kâğıdı mı veriyorsunuz?” diyor. Halk öğrenmeye çalışsın ama halka verilen kitaplar ilköğretimden itibaren dışlayıcı, aşağılayıcı değil mi? En azından Ermeniler kimlerdir, nereden gelmişlerdir gibi bilgiler çok kısaca, bir sayfada özetlensin. Tarihi sadece belli bir süreye sıkıştırılmadan, Ermenilerin geçmişinden alarak kaç bin senedir bu topraklarda yaşadıkları konusunda bilgilendirme... Çocuk onu ders diye öğrenir; sınav sorusu da sorulur hatta. Öğrenir biter. Bir şey olmaz.

Jülyet: Vermeseler daha iyi olur; çünkü mutlaka yanlış bilgi vereceklerdir.

Silva: Doğrusu verilir.

Fahriye: Ben de sizin okulunuzda bunların nasıl işlendiğini sormak istiyordum. Siz dediniz ya “kültür derslerine biz giremiyoruz, başkası atanıyor; tarih böyle, coğrafya böyle.” Bu derslerde Ermeniler geçiyor mu, nasıl geçiyor? Sizin öğrencileriniz de o dersleri o şekilde alıyor. Konuların işleme biçiminden kaynaklı bir reaksiyon, bir rahatsızlık olmuyor mu? Çünkü herkes birbiri ile aile gibi ilişki kuruyor ama bir yandan da dışarıdan genel müfredata uygun kitaplar karşılıklarına çıkıyor. Sizin bildiğiniz, buralardan kaynaklı bir rahatsızlık var mı?

Silva: Şimdi o, dersi veren kişiye bağlı biraz. Ben okulumuzda bu konuların böyle çocukları kıskırtacak şekilde verileceğini hiç sanmıyorum. Öyle bir rahatsızlığımız, en azından şu anda yok.

Natali: Hatta o bölümleri okumadan atlıyorlar.

Jülyet: Ya da çok yüzeysel geçiyorlar.

Silva: Okulumuzda, diyebilirim ki verimli bir çalışma yapılıyor; edebiyatçı arkadaşlarımız da öyle, tarih de, coğrafya da, yani bu iyi bir şekilde gidiyor.

Ani: Ama tabii bu öğretmenin inisiyatifinde olan bir şey. Biz şu anda şanslıyız, okul yönetimi de bu konuda çok dikkatli. Her şey yolunda ama böyle örneklerle şimdiye kadar çok karşılaştık. Başka okullarda farklı şekilde, çok kötü örneklerle karşılaştık.

Fahriye: Yüzde 100 garantisi olan bir şey değil?

Ani: Tabii. Öğretmene bağlı, bir öğretmen gelir ve tam tersi o şeyi yapabilir.

Jülyet: Ama cemaat okulları dışında okuyan öğrenciler için aslında bu daha ciddi problem. Çünkü bir de oralarda yalnızlar. Buralarda bir topluluk olma rahatlığı var. Oralarda benim duyduğum ve yaşanan şeyler var; çocukların üstüne gitme durumları, o sayfaların ısrarla vurgulanması, hatta ısrarla “bu kısım senin ödevin, bunu anlatacaksın” gibi şeyler çok yaşanıyor. Oralarda daha büyük problem var.

Ani: Ve de hatta mesela çok iyi liselerde karşılaşıyoruz bununla. Çok yüksek puanla öğrenci alan yerlerde dahi bir öğretmen gelebiliyor ve tamamen milliyetçi kışkırtma içerisinde çocukların tam da böyle üzerlerine üzerlerine gidebiliyor. Şu anda da bu yaşanıyor, pek çok okulda.

Arlet: Öyle. Üniversitede ya ikinci ya da üçüncü sınıftaydım. Bir tarih hocamız vardı. Hatta o zaman kendi kendime yemin etmişim “mezun olunca kesinlikle uğraşacağım bunları bana yaşattığı için” diye, ama sonra unuttum. Arkadaşımın dediği gibi artık alışıyorsunuz, ama ben orada ilk kez evden çıktım, böyle bir ortama girdim diye etkilenmişim. Her derste Ermeni sorunu ya da Ermeniler hakkında sürekli aşağılayıcı sözler. Ama orada hayret etmişim; bana o “geber” diyenler hiçbir müdahalede bulunmamışlardı, yani ne savunmuşlardı, ne de haklısınız demişlerdi, nötr kalmışlardı. Ama ben her ders o stresi yaşıyordum, “acaba sınav sonrası ne olacak, beni nasıl değerlendirecek” diye. Çünkü sonuçta soyadım da “yan” ama bir şey olmadı. Her ders dinledim ve sürekli dinledim, ama hiçbir şey yapamadım.

Natali: Ben öyle bir şey yaptım ama tabii dershanede, not kaygım yoktu.

Azınlık Okulunda Kadın Eğitimci Olmak

Fahriye: Öğretmenlik mesleğine geri dönersek... Kadın olarak öğretmen olmak nereden aklınıza geldi? Öğretmenliğin belli bir kuşakta daha yaygın olduğunu söyleyebilir miyiz? Tercih edilme veya edilmeme nedenleri nelerdir? Getirileri-götürüleri neler oluyor? Ben en genel hatları ile başladım; siz konunun neresine vurgu yapmak isterseniz oradan devam edebiliriz.

Jülyet: Benim hikâyem biraz farklı; ben öğretmen olmak üzere yola çıkmamıştım. Arkadaşlar öyle değiller, belki onlar konuşsa daha iyi olur.

Fahriye: Belki kişisel deneyimleriniz hakkında bilgi verebilirsiniz. Ayrıca, sizin kuşakta kadınlar arasında öğrenmenliğin yaygınlığı üzerine de konuşabiliriz.

Jülyet: Yani bilmiyorum, herhalde branş öğretmenliği eskiden yaygın değildi; şimdi biraz daha fazla tercih ediliyor gibi geliyor bana. Sınıf öğretmenliği belki ama, branş öğretmenliği bizim dönemimizde öyle çok da fazla yaygın değildi. Hani kendi arkadaşlarımdan düşünürsem, ya da birkaç yıl öncesini, sonrasını düşünürsem, çok fazla branş öğretmeni yok; yani toplam üç-beş kişiyiz. Ben de gerçekten liseyi bitirdiğimde öğretmen olmak hiç aklımda yoktu. Mühendislik okudum, mezun oldum ama o arada bir evlilik yaptım.

Fahriye: Hayat değişti.

Jülyet: Yani hayat gerçekten değişti.Şimdiki aklım olsaydı, belki o kadar değişmezdi ama o zaman bazı şeyler biraz daha farklıydı, belki biz daha kalıp halinde düşünüyorduk. Gerçekten hiç iş aramadım. O sırada, burada, Getronagan Lisesi'nde, başka bir öğretmen arkadaşımız vardı. Bana buradaki kimya öğretmenin gidiyor olduğunu söyledi, “Düşünür müsün?” dedi. Ben de iş arama dönemindeyim, başvurular yapıyorum falan. Düşündüm, “Acaba olabilir mi, yapabilir miyim, sever miyim bu işi?” Çünkü hiç aklımda olmayan bir işti. Bir süre düşündükten sonra “yapabilirim, olur” dedim. Geldim, Bayan Silva ile konuştum. O zaman benim pedagojik formasyonum da yoktu. Öyle başladık. Sonra formasyon aldım ve öğretmenliğe başladım, ama iyi ki de başlamışım. Sonrasında bu işi gerçekten sevdim ve hiç pişmanlık duymadım. “Keşke öğretmenlik yapmasaydım, mühendislik yapsaydım” diye hiç düşünmedim.

Fahriye: Peki siz kadın olmanın bir avantajını, dezavantajını ya da başka herhangi bir etkisini hissettiniz mi?

Jülyet: Bence kadın olmak, hayatta baştan bir dezavantaj zaten. Artı öğretmen olarak da evet. Çünkü öncelikle kadın olarak biz kendi kendimize güvenmiyoruz her şeyden önce; yani ben bugün artık öyle hissetmiyor olabilirim ama geçmişte bize öğretilen hep bu. Benim bir ağabeyim vardı. Biz yetiştirilirken de evde ikimiz de mutlaka okuyalım, üniversiteye gidelim evet, ama onun yeri hep daha farklıydı; o benden hep “daha akıllıydı”, bu genelde böyle. Yani “o hep yapabilir.” Halbuki evde bana düşen başka sorumluluklar vardı. Anneme yardım etmeliydim. Doğal olarak kendilerini daha iyi yetiştirme şansları oluyor. Ortam müsait, zaten herkes onlardan onu bekliyor, ayrıca vakitleri daha fazla ve sonuçta da belki öyle olabiliyor, yani onlar daha iyi şeyler yapabiliyorlar. Ama bu bizim daha az akıllı olduğumuzdan dolayı değil.

Fahriye: Önceki kuşaklarla şimdiki kuşak arasında öğretmenlik mesleğine yönelme açısından ne tür farklılaşmalar var?

Silva: Benim dönemime kadar lise mezunları, ilkokullarda sınıf öğretmeni oluyorlardı. Bugün de hâlâ onlar görevdeler, yani bugün 55 ve üzeri yaşta olanlar. Benim dönemim olmadı; hatta benim birçok arkadaşım öğretmen olmak için liseye devam etmişlerdi. Türkiye’de öğretmen kalitesini artırmak için önce iki yıllık meslek yüksek okulu, sonra dört yıllık sınıf öğretmenliği okumak zorunlu oldu, ki çok iyi oldu. Ancak biz ayak uyduramadık. Maalesef biz lise çıkışlı kişilerle ilkokul öğretmenliğini sürdürdük, o bizim için büyük bir dezavantaj oldu. Bence bu konu, irdelenmesi gereken bir konudur. Bugün bizim ilköğretimimiz neden bu halde, seviye olarak düşük? Çok kaliteli öğretmenlerimiz vardır; ama genelde, bir üniversite eğitimi almadan öğretmen olundu. Çoğu da erkekler istediği için, işte bir öğretmen hanımı olsun, kızı öğretmen olsun, güvenli bir meslektir, ders saatleri uygundur, kolay bir iştir gibi nedenlerle tercih etti. Aslında bu, öğrenciler açısından çok kötü oldu. Bunun üzerinde hiç durulmuyor, hatta “neden bu hakkımız elimizden alındı” gibi, sanki bize yapılan özel bir şeymiş gibi değerlendirildi. Öğretmen kalitesini yükseltmek için atılmış bir adımdı. Keşke biz de ayak uydurabilseydik.

Arlet: Ama sonra bir kanun çıktı, çünkü benim annem öyle öğretmen olmuştur. Lise mezunuydu, galiba özel sınavlara girip öğretmen oldu. Ben lisedeyken, bir yasa çıktı, açık öğretimi bitirdiler. Dört sene açık öğretimin sınavlarına katılıp onda başarılı olup bir sertifika aldı ve artık ortaokula da, branş dersine de girebilir bu sertifikayla.

Natali: Ama o ekstra bir şey, ilk beş için öyle bir şey yapmadılar. 6, 7, 8’e girebilmek için artı bir avantaj oldu onlara.

Arlet: Hayır, zaten 6, 7, 8’e sokabilmek için galiba bunu yaptılar.

Natali: Evet.

Arlet: Ama herkes girdi.

Natali: Sadece lise mezunu olanlara küçük bir kurs programıyla bir sertifika vererek yanlış hatırlamıyorsam...

Arlet: Ama arzuya bağlı değildi, mecburdu.

Silva: Evet ama, şimdi bir ön lisans, lisans, yani bir üniversitenin, dört yıllık bir bölümünü bitirmekle aynı şey değil. Şu da var ki, o dönemin lise mezunları Ermenice bakımından bugünkülerden çok daha iyidiler.

Arlet: Ama çok ciddi ders çalıştı; hatırlıyorum. Benimle birlikte oturup matematik çalıştı, benimle birlikte oturup tarih çalıştı; çok ciddi çalıştı.

Silva: Sonuçta hiçbirisi üniversite ortamı solumadı. Böyle bir şey oldu.

Jülyet: Bayan Silva dedi ya “kızlarımız liseyi bitirdiler, güvenli bir ortam, korumalı ortam diyerek ve eşlerinden de destek alarak bu seçimi yaptılar.” Aslında bugün de maalesef böyle düşünen çok genç kız var. Asıl acı olan bence bu, yani bundan 30 yıl önce belki böyle düşünülebilirdi, bir miktar mantığı olabilirdi, yani anlaşılabilirdi. Ama bugün hâlâ böyle düşünenler var. “Öğretmenliği niye seçtin?” dediğiniz zaman çoğunlukla “rahat bir iş, tatilleri daha çok” falan diyebiliyorlar.

Ceyda: Rahat bir iş olduğu kanısı çok yaygın. “Dörtte eve geliyorsun” gibi bir şey var. Halbuki evde de çalışma devam ediyor diye anlatınca, insanlar “A, gerçekten mi? Halbuki ben kızımın öğretmen olmasını istiyordum, rahat eder diye,” diyorlar. Öğretmenlik zaten sevilmenden yapılması imkansız bir iş. Bir de yanlış kanaatlerle herhalde hiç yapılamaz.

Ani: Bir de bizim okullarda büyük problemler yok, rahat.

Ceyda: Disiplin açısından.

Ani: Bir disiplin problemi yok. Tamamen öğretmenin kendisini geliştirmesiyle ilgili. Sadece tek problemimiz var, öğrencileri sınavla almıyoruz. En başarılı öğrenciler başka okullara gidiyor, onun bir altı bize geliyor. Bütün problem burada. Bir de belki kapalılıkla ilgili problemler var falan. Bu bakımdan aslında bir noktada da rahat okullar, öğretmen açısından da baktığınızda, şimdi mesela çok talep var. Demin de söyledik, branş öğretmenliğine çok talep var ama bu sadece bizim okullarla ilgili değil, genel olarak öğretmenlik parası az olan bir meslek ama çok talep var, çünkü işsizlik var. Bir de böyle bir boyutu var. Zaten biliyorsunuz, bütün işler erkeklere açık, kadınlar hep ikinci planda. İşte bu alanı birazcık kadınlar ele geçirmiş durumda. O da aslında erkekler onlara ayırdığı için. Zaten daha az para kazanılıyor, bari kadınlar bu meslekte olsun. Onlar daha çok para kazanılan meslekleri tercih ediyorlar.

Fahriye: Öğretmenlik, hemşirelik... Birkaç tane çok bildik meslek dalı vardır ya böyle.

Silva: Daha çok duygusal işler.

Fahriye: Evet.

Silva: Kültürel işler.

Ani: Ama iyi ki de bize açık, çok hoş bir meslek.

Fahriye: Peki, avantajlarından söz etsek; bir kadın olarak bu mesleği yapmak ne getiriyor?

Ani: İnsan ilişkilerinden hoşlanıyorsanız... Yani kadınlar biraz böyledirler. İnsan ilişkilerine daha düşkünler, çocukluğumuzdan beri öyle yetiştiriliyoruz; iletişim yetilerimiz de yeteneklerimiz de daha fazla oluyor ister istemez. Bu meslek de ona çok açık, hatta annelik falan da varsa, orada bile ciddi bir deneyim yaşıyorsun. Bütün bunlar yan yana olunca, kadın için zevkli bir iş oluyor, çünkü doğduğundan beri alışık, alışkın olduğun bir alanda yürüyor. Yalnız şöyle bir dert var: Erkek yok. Erkek olmaması...

Kahkahalar

Ani: Hayır, şu bakımdan çok ciddi sıkıntı yaratıyor, çünkü çocukların erkek öğretmene de ihtiyacı var.

Ceyda: Evet, model olarak.

Ani: Model alacakları kimse yok.

Jülyet: Bazen sizinle paylaşamayacakları şeyler olabilir.

Ani: Bazen yetemiyorsunuz.

Ceyda: Erkek öğrenciler, rehber öğretmen olarak erkek bir öğretmeni seçmeyi tercih edebiliyorlar ki herhalde daha normal. O sıkıntı var, evet.

Fahriye: Buradaki kadın ve erkek öğretmen oranları nasıl?

Natali: Aslında daha çok Türkçe kültür öğretmenleri erkek.

Ani: Bir de dikkat edin az saatli derslerde genelde, resimde, müzikte... Haftada bir gün gelinen derslerde falan.

Silva: Öğretmen sayısı, kadınlarda 27, erkeklerde 13.

Ani: Ama az giriyorlar.

Silva: Ben kendi dönemimden bahsedecektim herhalde, öyle bir soru yönelmişti. Bizim dönemde ilkokul sınıf öğretmenliğinden uzaklaşma oldu ve bugün de bu konuda ciddi sorun olduğunu söyledik. Artık bilmiyorum, devletin de yardımıyla mı olur, nasıl olur da bu sorun çözülür. Yoksa biz herhalde içinde kalacağız, ilköğretimlerimize öğretmen yetiştiremez

durundayız şu anda. Çok ciddi bir sorun var. Sınıf öğretmenliği branşını bitirmeyip, herhangi bir üniversitenin herhangi bir bölümünden mezun olup bazı formasyon dersleriyle ilköğretime öğretmen hazırlanabilir. Aynı şey lise için de geçerli. Ancak böyle çözümlenebilir. Çünkü sınıf öğretmenliğinin puanı çok yüksek. Biz mevcut öğretmenlerimizin görevden ayrılması halinde okullarımıza bu sayıda yeni öğretmen yetiştirebilecek durumda değiliz. Bunu ancak, Milli Eğitim Bakanlığı ile konuşup ve özel bir yardımla falan çözümleriz.

Ani: Üstelik de şöyle bir şey var: Bu özel üniversitelerde sınıf öğretmenliği bölümü yok. Bir tek Ankara'da var. Milli Eğitim'in tercihi sanırım, yani özel üniversitelerde konmaması. Çünkü stratejik bir bölüm, o yüzden de açmıyorlar.

Silva: Cemaat yeterince bu konunun üstünde durmuyor, çünkü cemaatin de artık güçleri çok zayıf. Sorunlarını dile getirecek durumda da değil cemaat. Böyle.

Fahriye: Burada kadın, toplumsal cinsiyet veya onun farklı veçheleri dersek, bu anlamda ne tür sorunlarla karşılaşyorsunuz?

Silva: Ben İstanbul Üniversitesi Kimya Fakültesi Kimyagerlik Bölümü 1978 mezunuyum. Öğretmenliği yan dal olarak düşünmüştüm hep. İdealimde biyokimya vardı ama gelen bir idarecilik teklifini değerlendirip buraya geldim. İşte 27 yıl geçmiş, nasıl geçmiş ben de bilmiyorum. Kaldım. Tabii severek yaptım ama çok da zorluklarım oldu. Zorluklarımın büyük kısmı da belki erkeklerden oluşan bir yönetimle çalışmaktı. Bu okulların hepsi vakıflara bağlı olarak çalışıyor, kilise vakıflarına. Benim vakfımın da hepsi erkek; hiç kadın yok. Karşılarında da bir kadın olarak, kendilerinden çok küçük, hatta çocukları yaşında bir müdür olarak çalıştım. O toplantılardan genelde sıkıntıyla, başım ağrıyarak çıktım. Birbirimizi anlamakta çok zorluklarımız oldu.

Ani: Üstelik galiba diğer okulların -yani bizim okullarda değil ama başka yerlere baktığımızda- öğretmenler; kadın ama müdür düzeyindekiler; hep erkek. Bu da ciddi bir sıkıntı, değil mi? Sesinizi başka bir yere duyuramıyorsunuz, hep erkek egemen söylem her yerde.

Silva: Sürekli mücadele ile geçti. Hatta mücadelelerin bir kısmını birlikte verdik. Arkadaşlarım, mesela Jülyet mücadelede vardı.

Jülyet: Ben yeni öğretmendim.

Silva: Evet. Ciddi ciddi yönetim kuruluyla da mücadeleler veriyorduk.

Jülyet: Sorunları sadece maddi değildi; ama işin bir boyutu da oydu. Mesela kadın olduğumuz için şöyle bir şey duyduk: “Kocalarının parası var, zaten onlar eve bakmıyorlar ki” gibi şeylerle karşılaştık. Yani söz konusu olan bizim emeğimizin değerlendirilmesi falan değildi, zaten bizim paraya ihtiyacımız olmadığıydı.

Fahriye: Derslerde çocuklarla kurulan ilişkiler hakkında da konuşabiliriz.

Ani: Türkiye genel olarak o kadar ataerkil bir toplum ki, dışarıdan gelen tüm şeylerle çocuklar öyle beslenmiş oluyor zaten. Çocuklarda bunu kırmak çok zor. Böyle bir şey var. Özellikle erkek çocuklarında çok zor. Önlerinde model olacak çok fazla öğretmen de yok, böyle de bir şey var. Hani onu nasıl kırabileceğiz...

Natali: Geçen sene ya da evvelki sene Dünya Kadınlar Günü ile ilgili “ne düşünüyorsunuz, yarın bir gün eşiniz olursa” falan diye sordum, “çalıştırmam” dedi, “çalışamaz, evde oturacak” dedi. Yani bu onların aklında da yerleşmiş...

Ceyda: Kaybolmuş değil o kafa yapısı. Erkeğin egemenliği yerleşmiş; çok zor onu silmek bence.

Ani: Mesela ders kitaplarında ayrımcılığa yönelik ifadeleri inceleyen bir kitap vardı, bilmiyorum biliyor musunuz. Mesela resimler var; bir tane kadın doktor yok, bütün doktorlar erkek.

Arlet: Hem de baba işe gidiyor, kapı açık, kadın yolculuyor ve orada kahvaltı hazır, çocuğa kahvaltı veriyor anne. Yani hep bu; işe giden hep baba.

Ani: Erkek gazete okuyor filan... Klasik model hep bu yani.

Jülyet: Ama hâlâ da çoğunlukla böyle değil mi?

Ani: Böyle tabii.

Jülyet: Bu da inkâr edilecek bir şey değil.

Arlet: Ama ben anne olduktan sonra bir açıdan da düşünüyorum: Zaten o kadar yoğun bir durumdayım ki karar vermem gerekiyor, kariyerim mi yoksa annelik mi diye. Bir de böyle bir çelişkiye de düştüm. Yani hem anne olup, hem o işi yapmak... İkisi de vasat olacak, ne anneliğim annelik olacak, ne de işim normal olacak, vasat olacağım. O yüzden birazcık da düşünüyorum aslında, yani çok da haksız değiliz ya da bu dışarıdan düşünenler çok da haksız değiller. Evet, zorlukları var. Bir kere kolay bir iş değil ama saatlerinin ya da tatillerinin biraz

daha fazla oluşu, evet bir avantaj. Bu bir gerçek yani, ama seçme nedeni olamaz. Bu böyledir diye seçmedim ben, ama bu da var, yani gerçek.

Silva: Peki, çözümü ne olmalı sence bunun?

Arlet: Çözümü ne olmalı derken?

Jülyet: Yani çocuk mu yapmamalı, çalışmamalı mı?

Arlet: Bu çok zor, bu çok zor bir karar.

Ani: Başka mesleklerde, mesela doğum yapan kadınlara öğretmenlerde olduğu gibi biraz daha fazla zaman verirsiniz.

Arlet: Evet.

Ceyda: Erkeklerin sorumluluğunu artırmak lazım.

Silva: Yurtdışında olduğu gibi, erkeklere de doğum izni verilsin mesela.

Ani: Bir de öyle bir şey var.

Arlet: Ya da her büyük şirketin kreş gibi bir imkânı olsa, o zaman ben gönül rahatlığıyla saat 7’de giderdim, oraya bırakırdım çocuğumu. Orada iyi bir eğitim aldığımı da bilsem, 8’de de kalkıp evime gelirdim. Böyle bir şeyler olmalı, yoksa çalışmamayı tercih etmezdim.

Fahriye: O resimler hiçbir şey yapılmadığı zaman doğru, hiçbir alternatif üretilmediği zaman...

Kahkahalar

Silva: Ama yapılabilir.

Jülyet: Az önce hani “erkek öğrencilere bir şey veremiyoruz, kız öğrencileri daha bir besleyebiliyoruz” falan dendi. Ben buna da inanmıyorum, çünkü bu çocukları yetiştirenler de sonuçta o kadınlar. Bu kızlar yarın anne olacaklar ve anne olduklarında erkek çocuklarını farklı yetiştiriyorlar gerçekten. Kendilerinin geçmişte düşündükleri gibi davranmıyorlar onlara. Artık anneler; onlar oğulları, çok kıymetli falan diye başka şeyler vermeye başlıyorlar onlara.

Fahriye: Ama bunu kırmaya çalışanlar da yok mu?

Jülyet: Ama çok az. Örnekleri çok az.

Fahriye: Peki okulda, sizler kadın öğretmenler olarak bunu kırmaya yönelik bir şeyler yapma şansına sahip misiniz?

Ani: Uygun derslerde olabilir. Mesela ben felsefe öğretmeniyim, biraz daha avantajlıyım. En azından bazı çalışmalarda bir şeyler yapıyoruz; öteki çalışmalarında ya da önyargıya ilişkin çalışmalarda, yani kulüp içerisinde bu tarz çalışmalar yapıyoruz. Derslerde de mümkün olduğunca, en azından yeri geldiğinde böyle bir tartışma ortamı açılıyor. Yani benim gözlemim, en azından mesela bizim toplum açısından baktığınız zaman şiddetin, kadına yönelik şiddetin -belki sözlü şiddet var ama- fiziksel şiddetin burada çok fazla olmadığı yönünde. Diğer şiddet türlerini falan biraz inceliyoruz. Mesela ekonomik şiddet uygulanabiliyor ya da özellikle sözel şiddet falan. Bakıyorum, kızlar falan hırslılar, eskisi gibi değil; erkeklere karşı mücadeleye giriyorlar, karşı tavır sergiliyorlar.

Jülyet: Evlendiklerinde çok minimuma iniyor nedense bilmiyorum, ben bunu gerçekten gözlemliyorum. Evlenene kadar çok kişilikliler, kendilerine güvenliler falan ama sonra birdenbire bir şeyler değişiyor, ne oluyorsa...

Silva: Mesela bir kere erkeğe tabi olma başlıyor, soyadı ile bu başlıyor. Maalesef bütün bunları konuşmamıza rağmen, bir bakıyorum yeni nesil, ki hani o hak kendilerine verilmiş, kocalarının soyadını alıyor.

Arlet: Ben de onlardan biriyim.

Natali: Ben de.

Silva: Bu hak var mıydı sizin döneminizde, bilmiyorum.

Ceyda: Bu bu kadar önemli mi, bilmiyorum.

Silva: Önemli, tabii önemli.

Ceyda: Erkekğin tavrı önemli bence.

Silva: Ama tabi olmuş oluyorsun.

Ceyda: Erkek zaten sizin varlığınıza saygı duyuyorsa, alsanız da, almasanız da bence fark etmiyor.

Silva: Ben öğrencilere örnek olma açısından söylüyorum.

Ani: Ben mesela kendi soyadımı taşıyorum, ama çocuklar okulda hep kardeşimi benim kocam sanıyorlar. Yani hiçbirinin kafasında şöyle bir şey yok: “Bu kadın kendi soyadını

taşıyabilir.” O yüzden, kardeşim olduğu için soyadlarımız aynı, ama soyadlarımız aynı olduğu için ben onun karısıyım.

Jülyet: Bir de zaten yasal olarak sadece kendi soyadımızı taşıma hakkımız da yok.

Natali: Beni aslında biraz o yıldırmişti. İki soyad olayını sevmiyorum.

Silva: Bence bu hak verildikten sonra kadının bunu kullanmaması, bir kere baştan geri adım atması, yani “ben feminist değilim” demek oluyor. Ben öyle değerlendiriyorum.

Ani: Bende şöyle bir şey oldu. Ben evlendim. Ben bildirirken, sanıyordum ki nüfus cüzdanını değiştireceğim zaman soyadım değişecek. Ama pat diyerek kocamın soyadını bana koymuşlar. Sonra ben gittim, dilekçe ile başvurdum. Değiştirdiler, ama kolay değiştirdiler, hiçbir problem yaşamadım.

Silva: Ben de hiçbir problem yaşamadım. Bu şekilsel bir şey gibi görünüyor ama değil; eşinize karşı, eşinizin ailesine karşı değil. Okulda öğretmenensiniz, öğrencilere karşı da “bizim öğretmenimiz evli bir kadın, ama kendi soyadını taşıyor.” Bence iyi bir örnek.

Fahriye: Öğrencileri çok düşündürtüyor.

Ceyda: Ben öyle düşünmüyorum açıkçası. Yani karşımdaki insan bana saygı duyuyorsa ve zaten eşitlik topluma yerleşirse, soyadını almışsın almamışsın, onun adıyla çağrılmışsın, benim için sorun değil.

Fahriye: Biliyorsunuz ben de öğretmenim. Ben öğrencilerimle bunun tartışmasını çok fazla yapıyorum. Nasıl yapıyorum? Orada iki soyadı görünce, mutlaka bana “Neden” diye soruyorlar. Her “neden” bahsi açıldığında ben açıklama yapmak durumundayım. Aslında açıklama yaptıkça da hayata nasıl bakıyorum, niye eski soyadımı sahipleniyorum gibi sorular açılıyor. Soyadımın değişmesini kendi adıma aynı zamanda bir kimlik değişimi gibi de algılıyorum. Bütün bunları konuşurken kadın mevzularını tartışma noktasına doğru gidiyoruz. Bu da aslında öğrencilerle diyalogda kritik bir aşama oluyor, zihinlerinde bir şey, en azından bir soru işareti kalıyor. Hayata biraz daha farklı bir yerden de bakma ihtiyacı ortaya çıkıyor. Sizin öğrencilerinizde durum ne olur bilmiyorum. Çünkü benimkiler evlenme yaşına biraz daha yakın olduğu için o tür konuları daha çok dert edebiliyorlar.

Ceyda: Bizimkiler de düşünüyorlar, sorgulayan çocuklar. O yüzden tabii ki bence de akılda kalıcı olacaktır. Ama, çocuk meselesinde de aslında bir yerde eşitsizlik çıkıyor.

Silva: Ama mücadeleye bir yerden başlayalım.

Jülyet: Evet, o da sonrası olsun.

Natali: Bilmiyorum, belki ben çok duygusal yaklaşıyorum; aile falan böyle benim aklımda öyle oluyor. Aile var, ailenin bir tane soyadı var gibi düşünüyorum.

Jülyet: Öyle şartlanmışız da onun için...

Ceyda: Zaten aile reisi diye bir kavram var.

Arlet: Aile reisi bizim ailede benim.

Silva: Kadın, erkek artık Medeni Kanun'a göre eşit.

Ceyda: Yazılı olarak olabilir ama kesinlikle ben değiştiği kanaatinde değilim.

Silva: En azından kendi soyadımızı da kullanarak o mücadeleyi verebiliriz.

Ceyda: Tabii ki mücadelede varız.

Silva: Oradan başlamak lazım, başka türlü olmuyor.

Fahriye: Son olarak bir azınlık okulunda kadın öğretmen olma konusunu milliyetçilikle ilişkisi içinde tamamlamaya çalışsak...

Jülyet: Azınlık okulunda kadın öğretmen olmak, aslında dışarıda kadın olarak çalışmaktan daha avantajlı bir durum. Burada iki kere azınlığımız durumu yok bence. Biz burada çalışmakla, azınlık durumumuzu bu ortamda bir şekilde nötrleştiriyoruz. Onun için bence ekstra bir sorun değil o.

Ceyda: Bence de; yani evimizden çıkıyoruz, evimize geliyoruz gibi hissediyorum ben açıkçası.

Fahriye: Bu önemli bir şey tabii. Aslında az önce sizin söylediklerinizden, milliyetçilikle ilgili olarak çok özel olarak konuşulacak bir şey yokmuş gibi hissettim ama eksik geçmiş olabiliriz. Örneğin, burası bir aile yuvası gibi, dolayısıyla biz birbirimize destek oluyoruz dediniz. Ayrıca, kültür derslerini veren öğretmenlerin çok titizlik gösterdiğini, müfredatın kendi handikapları olabilirse de onların bunları olabildiğince en az zarar verebilecek düzeye indirgemeye gayret ettiğini söylediniz. Bunlarla birlikte, gittiğiniz yarışmalarda bir din sorusu çıkması örneğini verdiniz. Son örnekteki gibi şeyler bu okulun öğrencilerinin psikolojisini etkileyebilir. Ya da örneğin, bir öğrenci bu okulun öğrencisi olduğunu dışarıda söylerken kendini rahat hissetmeyebilir. O tür sıkıntılar var mıdır? Öğrenciler kendilerini okulun

ortamı içinde güvende hissedebilir ama dışarıya karşı zaman zaman duydukları huzursuzluklar var mıdır?

Silva: Genelde bunlar var olan şeyler. Özellikle son bir yıl içinde yaşananlarda bütün kurumlarımız bazı tehditler aldı; ama kendimizi nasıl koruyacağız? Tabii biz kendi kendimizi koruyamayız. Koruyacaksa gene devlet koruyacak. Bizler ne yapabildik? Bütün okullara birer kamera sistemi kondu; onun dışında özel güvenlikler olabilir. Bu çok pahalı bir şey, bunu da yapamadık. Hiçbirimiz; bilmiyorum yapan var mı?

Natali: Feriköy okulu yaptı.

Silva: Özel güvenlik yaptı mı? Korunması çok zor yani. Önce bu ayrımcılıkların kitaplardan, temelden, ilköğretimlerden, medyadan silinmesi gerekir; yoksa yapılan her şey şekilsel kalır. Önce kafalardan atılması gerekiyor ayrımcılığın, bu okullardan değil, devlet okullarından ve diğer özel okullardan atılması gerekiyor. Bunun için özel çaba gerekir. Daha birkaç sene önce genelgelerle özel kompozisyon yarışmaları yapıldı biliyorsunuz.

Ani: Yani biz okulumuzu bıraktığımız ve başka bir yere gittiğimiz her noktada bununla karşılaşırız. Mesela biraz önce Yeşilay'a dair bir sunum yapılacak dendi. Kalktık gittik. Aşırı bir milliyetçilik, ama her noktada; bütün yabancılar çok kötü, düşman. Sürekli düşman söylemi. Çok ilginç. Yani alt tarafı Yeşilay. Madde bağımlılığı dinleyeceksin diye gidiyorsun, sana laf geliyor ve orada hitap edilenler de öğretmenler.

Ceyda: Ama hiç akla gelmiyor zaten, işte Ermeni biri orada oturuyor olabilir, duyguları incinir mi, incinmez mi? Kime hitap ediyorum? Böyle bir şey yok yani.

Jülyet: Başka hassasiyetler de var tabii. Benim burada hitap ettiğim insanlar öğretmen ve ben bunları milliyetçi zihniyetlerle dolduruyorum, besliyorum. Zaten sakat olan o. Ama, eğer bir ülkede çocuklar parmaklarını delip kanlarıyla bayrak yapabiliyorlarsa ve bu da övünç kaynağı olarak televizyonda sunuluyorsa, bu da çok doğal, tabii olacak.

Ceyda: Mesela grup olarak çocukları bir sergiye götürdüğümüzde, biri gelip sorduğunda çekinerek okulun ismini veriyorlar, çünkü yine o isim yabancı geliyor insanlara.

Ani: Bir de tabii farklılıklarıyla ilgili olumlu bir şey duyduklarında çok hoşlarına gidiyor. Büyük bir sevinç ve mutlulukla koşup anlatıyorlar.

Ceyda: Oluyor oluyor, arada sırada o da oluyor tabii.

Fahriye: Sizlerin eklemek istediği bir şey var mı?

Silva: Ben bir şey eklemek istiyorum. Bu tür çalışmaların bizimle yapılması iyi. Ama bence diğer yapılar önemli, diğer okullar, öğretmenler önemli, oralar önemli. Tabii ki dünya çapında milliyetçilik var. Milliyetçilik her ülkede var; ama bu, bizim de çok milliyetçi olmamızı gerektirmez. Biz bu tür çalışmaları keşke devlet okullarında yapabilesek, devlet okullarına Ermeni kimdir, Musevi kimdir, Rum kimdir; bunların ayırdını anlatabilsek. Bütün bunların, özellikle sivil örgütlerin Türkiye’de çok zor çalıştıklarını, maddi olarak da hiç desteklenmediklerini biliyorum. Bu çalışmaların bize katacağı çok bir şey yok ama oralara katacağı çok şeyler var, oralardan çok büyük bir kesime hitap ediliyor.

Fahriye: Çok doğru söylüyorsunuz.

Silva: Acaba oralarda neler yapılabilir? Gerekirse biz de gelelim, “bakın biz de farklı birisi değiliz” diyebilelim.

Ceyda: Keşke insanlar anlayabilse ki bu topraklarda yüzyıllardır beraber yaşanmış zaten.